

Seksueel grensoverschrijdend gedrag op school

Een veilig gevoel – hoe regel je dat?

Goed onderwijs begint met een veilig gevoel op school, voor leerling én leerkracht. Scholen zijn zelfs wettelijk verplicht zorg te dragen voor een veilige schoolomgeving. Maar hoe waarborg je dat? En hoe ga je te werk als de veiligheid in gevaar raakt door grensoverschrijdend gedrag? Tijdens een door TeekensKarstens advocaten georganiseerde College Tour op 30 januari 2025 ging oud-politiewoordvoerder Ellie Lust in gesprek met regeringscommissaris Mariëtte Hamer over seksueel grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer.

Door: Mirte Blok

De hoofdgast van de College Tour, Mariëtte Hamer, is een expert op dit gebied. Sinds 2022 is ze regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. De directe aanleiding van haar aanstelling was de uitzending van online

onderzoeksjournalistiekprogramma BOOS, over seksueel grensoverschrijdend gedrag en –geweld achter de schermen van het tv-programma The Voice of Holland. Hamer: “Met de uitzending van BOOS ging de deksel van de doos. We zijn onze ogen er meer voor gaan openen. Dat heeft ervoor gezorgd dat we het meer zijn gaan hebben over pesten, intimidatie en andere vormen van geweld op de werkvloer, maar daardoor wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag nu soms ondergesneeuwd.”

Niets doen geen optie

Dat het vooral wel over seksueel grensoverschrijdend gedrag moet blijven gaan, blijkt wel uit de cijfers: ruim één op de twee vrouwen en één op de vijf mannen geeft aan weleens seksuele handelingen tegen de wil te hebben meegemaakt. Naar aanleiding van deze cijfers bracht Hamer vorig jaar de handreiking Cultuurverandering op de

Werkvloer uit, die zich richt op de preventie en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer. De belangrijkste boodschap van deze handreiking: “Zie seksueel grensoverschrijdend gedrag niet langer als een risico dat we proberen te verbergen, maar als een kans voor positieve verandering binnen je organisatie of sector. Niets doen is niet langer een optie.”

“

Seksueel grensoverschrijdend gedrag nu soms ondergesneeuwd

Drie belangrijke pijlers

Maar wat kun je doen om een cultuurverandering, die leidt tot minder grensoverschrijdend gedrag, tot stand te brengen? Wat moet je op orde hebben en waar moet je aan werken? Hamer verwijst naar drie belangrijke pijlers uit de handreiking. Ten eerste: hoe gaan we in deze organisatie met elkaar om? Het kan nuttig zijn om een cultuuronderzoek uit te voeren, maar als dat niet mogelijk is, start dan in ieder geval het gesprek en stimuleer zo een veilige omgangscultuur. Ten tweede: leg de organisatiestructuur

Ellie Lust en Mariëtte Hamer

onder de loep. Waar is er sprake van informele macht, een steile hiërarchie of onzekere posities? En ten derde: ontwikkel het ondersteunend systeem. Dat wil zeggen: zorg ervoor dat, als er een melding wordt gemaakt, deze snel en deskundig kan worden opgepakt. Zo kun je medewerkers en jezelf veel problemen besparen.

Steun en informatie bieden

Een belangrijk onderdeel van een goed ondersteunend systeem is de vertrouwenspersoon. Dat is een eerste opvangpunt voor medewerkers die te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vertrouwenspersonen kunnen steun en informatie bieden. “Een externe vertrouwenspersoon is cruciaal, maar informele vertrouwenspersonen binnen de organisatie kunnen ook een belangrijke rol spelen voordat iemand het formele meldpunt inschakelt”, stelt Hamer. De handreiking is duidelijk: de vertrouwenspersoon is iemand anders dan het meldpunt omdat de vertrouwenspersoon vertrouwelijk en onafhankelijk zijn of haar werk moet kunnen doen.

Goed en integer onderzoek

Tussen 2020 en 2022 steeg het aantal meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met 37%. Hamer: “Dat de meldingen bij hulporganisaties zijn gestegen is positief, dan komen mensen met klachten op de juiste plek. Vaak

hebben mensen iets meegemaakt en hebben daar veel meer last en trauma van dan dat ze durven toe te geven, denk ook aan vormen van fysiek trauma.” René Nieuwmans van advocatenkantoor TeekensKarstens benoemt het belang van goed en integer onderzoek op het moment dat er een melding binnenkomt: “Vaak wordt er in het vooronderzoek al veel schade aangericht. Het gaat er uiteindelijk om dat je de schade bij zowel de melder als de beklaagde tot een minimum probeert te beperken. Te vaak wordt er te snel geacteerd.” Zijn collega Carina de Bruin voegt hier nog aan toe: “We zien dat veelal het belang van de beschuldigde wordt vergeten. Zorg er dan ook voor dat dat hij of zij adequaat wordt bijgestaan door bijvoorbeeld een vertrouwenspersoon”.

Valse beschuldiging

Aanvullend benadrukt Hamer: “We zien dat, wanneer we het hebben over de afhandeling van meldingen, er vaak wordt gevreesd voor valse beschuldigingen. Maar als je bedenkt hoeveel moeite, schaamte en schuld het iemand kost om een melding te maken, zie je dat valse beschuldigingen in de praktijk zeldzaam zijn. We moeten voorbij de angst van beschuldigen komen. Ik hoor veel mannen zeggen dat ze niet meer alleen met een vrouw in de lift willen staan, uit angst beschuldigd te worden. Maar het beeld dat heel Nederland elkaar vals aan het

beschuldigen is, is juist schadelijk voor die cultuurverandering.”

Ook in het onderwijs

Ook binnen het onderwijs wordt er inmiddels veel aandacht besteed aan seksueel grensoverschrijdend gedrag. De SGG Alliantie – een samenwerking van de PO-Raad, VO-raad, MBO raad, Sectorraad GO, Vertrouwensinspectie en Stichting School & Veiligheid – publiceerde in 2022 de leidraad ‘Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig’. Lynn Louwe en Martje Heerkens, vertellen over de rol van Stichting School & Veiligheid in de preventie en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag op scholen: “Wij werken met als doel dat leerlingen zich veiliger voelen op school, en doen dat via de professionals die op de scholen werken”, zegt Louwe. “De leidraad focust op drie situaties: seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leerlingen, tussen leerling en docent en tussen docenten onderling.”

Gesprek tussen volwassenen

Het grensoverschrijdend gedrag tussen docenten heeft minder vaak de focus, maar de manier waarop collega's met elkaar omgaan heeft ook invloed op de algehele schoolcultuur. Want als volwassenen het gesprek over wensen en grenzen niet kunnen voeren, is het lastig die vaardigheid aan leerlingen over te brengen.” Ook benadrukt ze de verantwoordelijkheid van

schoolbestuurders: “Je hebt een zorgplicht – voor leerlingen én medewerkers.” Heerkens: “Als de veiligheid op school niet in orde is, kunnen kinderen niet goed leren. Ik moet denken aan iets wat een collega vaak zei: ‘Het moet veilig genoeg zijn in de school om te zeggen dat je je niet veilig voelt.’ Dat geldt eigenlijk voor iedereen, zowel voor docenten als leerlingen. Als je dat kunt zeggen, zonder dat je het gevoel hebt dat je dan wordt afgezekend of niet serieus zal worden genomen, is dat een mooie graadmeter van dat het veilig is op school.”

Van ongemak naar actie

Net als Hamer adviseren Louwe en Heerkens om te werken aan een veilige omgangscultuur. Heerkens erkent dat het best een ongemakkelijk en kwetsbaar gesprek is dat gevoerd moet worden om die cultuurverandering tot stand te brengen: “Ik zie vaak terughoudendheid bij schoolleiders, die dit wel willen bespreken met hun team maar niet weten hoe. De een vindt het belachelijk, en de ander voelt zich soms onheus bejegend. Hoe breng je dat samen? Wij ontwikkelen daar tools voor, bijvoorbeeld een spel dat je met je team kunt spelen om zo’n gesprek over wat wel en niet geaccepteerd gedrag is binnen de school open te breken.” Louwe wijst op het bredere effect van zo’n cultuurverandering: “Het levert je niet alleen wat op bij het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar je creëert een open cultuur waarin mensen elkaar aan durven te spreken, ook wanneer iemand discrimineert of pest.”

Een houding van compassie

“Om te kunnen werken aan zo’n veilig schoolklimaat werken we met drie pijlers,” vervolgt ze. “Om te beginnen schoolverbondenheid: leerlingen en personeel moeten zich gezien en gewaardeerd voelen. Ten tweede duidelijke normen en regels die gezamenlijk gedragen worden in elke klas. En als laatste interpersoonlijke relaties: sterke, respectvolle relaties tussen leraar en leerling – maar ook leerlingen en leraren onderling.” Heerkens: “Het vraagt van iedereen een houding van compassie, waarin aandacht is voor de verschillende ervaringen en perspectieven van mensen. Het zou mooi zijn als we een lerende cultuur kunnen creëren, want cultuurverandering is iets wat je samen al doende ontwikkelt.”

Zo klein mogelijk houden

Enerzijds is het belangrijk dat het slachtoffer zich gezien voelt en serieus wordt genomen. Maar soms kan dat ook doorslaan richting een soort cancel culture. Louwe: “Daar komt ook de titel van de leidraad vandaan: je wil het zo groot aanpakken als nodig, maar zo klein houden als mogelijk. Dus als er iets gebeurt en iemand zegt: ‘Wat doe jij nou?’ en de ander reageert met ‘oh, sorry’ – dan is het klaar en kunnen we verder. Dat soort omgangsvormen moeten erin sluipen. En dat faciliteer je door regelmatig met elkaar dat gesprek aan te gaan. Zodat het normaler wordt om elkaar daarop aan te spreken.”

Momenteel werkt de SGG Alliantie aan een vertaling van Hamers handreiking voor het onderwijs. Louwe: “De

leidraad uit 2022 is best curatief. De leidraad is een prachtig startpunt, maar je wenst de scholen meer dan ad hoc reacties op incidenten. Nu zorgen wij voor een versie van de handreiking die past bij de onderwijspraktijk; voor preventief werken aan gewenste omgangsvormen in de schoolcultuur.”

“

Als de veiligheid op school niet in orde is, kunnen kinderen niet goed leren

René Nieuwmans en Carina de Bruin, advocaten arbeidsrecht bij TeekensKarstens merken een toename aan zaken rondom grensoverschrijdend gedrag. Ook merken zij dat de vraag naar het doen van onderzoeken naar incidenten en cultuuronderzoeken is toegenomen. Dit is voor Nieuwmans en De Bruin aanleiding geweest om een College Tour met Mariëtte Hamer te organiseren voor hun relaties. TK staat onderwijsinstellingen en bestuurders dagelijks bij met juridische uitdagingen; van governance vraagstukken, medezeggenschapstrajecten en inspectiebeoordelingen tot arbeidsrechtelijke vraagstukken, waaronder ook trajecten en onderzoeken op het gebied van sociale veiligheid.

TK advocaten
notarissen

Lynn Louwe en Martje Heerkens van Stichting School & Veiligheid